

## МІЖНАРОДНЕ ПРАВО; ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

Дрозд О.Ю.,

*доктор юридичних наук, професор,  
заслужений діяч науки і техніки України,  
професор кафедри поліцейського права  
Національної академії внутрішніх справ*

Сорока Л.,

*доктор юридичних наук, професор,  
завідувачка відділення аспірантури і докторантури  
Науково-дослідного інституту публічного права*

УДК 342 99:004:

DOI 10.32782/2663-5666.2023.1.13

ДОСВІД ЦИФРОВІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА КРАЇН  
ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ ТА БАЛТІЇ

**Постановка проблеми.** У другому десятилітті 21 століття цифровізація має вплив на більшість сфер нашого життя. Дуглас Енгельбарт, відомий винахідник, серед іншого, комп'ютерної миші та гіпертекстів, одного разу заявив, що цифрова революція набагато важливіша, ніж винахід письма чи навіть друку [1]. Разом із появою персонального комп'ютера на початку 1980-х років звичайне виконання офісних завдань було трансформовано у цифру як у державному, так і в приватному секторах.

Не оминула така трансформація і судову систему. У роки після розпаду Радянського Союзу Естонія, Латвія та Литва скористалися унікальною можливістю зробити цифровізацію невід'ємною частиною дизайну своїх новостворених судових установ. Це призвело до великої різноманітності ініціатив, спрямованих на перенесення розгляду адміністративних справ, а також адміністративного права в цифровий формат. В основному протягом останнього десятиліття суди в країнах Північної Європи та Балтії системно проводили цифровізацію своїх судових систем. Однак, як будь-яка реформа, цей процес проходив як у позитивному ракурсі, так і мав певні труднощі. І цей досвід є вкрай актуальним для України, адже попри високий рівень цифровізації суспільного життя, судова влада залишається в своїй більшості консервативною і складно проходить її перехід у цифру.

У межах статті нами не розглядалися усі країни Північної Європи та Балтії, а лише Данія, Естонія, Фінляндія та Ісландія. Наш вибір обумовлений тим досвідом, який ці країни отримали

ли під час реформування своєї судової системи у напрямку її цифровізації та через їхню винятково розвинену технічну інфраструктуру й відносно дешеві телекомунікації.

Отже, **метою статті** є аналіз процесу цифровізації судової системи Данії, Естонії, Фінляндії та Ісландії для визначення можливості запозичення їхнього позитивного досвіду та врахування негативного при використанні його у реформуванні судової системи України.

**Виклад основного матеріалу.** Судова система Данії складається з 24 окружних судів, Східного та Західного Верховних судів, Морського та Комерційного суду Копенгагена, Верховного суду та 24 окружних судів. Адміністративних судів немає. У Данії також є незалежний трудовий суд (Arbejdsretten), який працює окремо від звичайної судової системи та має власний вебсайт. Спеціальний обвинувально-ревізійний суд розглядає справи суддів, які були піддані санкціям, і кримінальні справи, які потребують повторного відкриття. Суд імпідменту, інституція, яка використовується рідко, розглядає справи щодо міністрів, звинувачених у неналежному виконанні своїх обов'язків. Конституційний акт Данії 1849 року став кроком до більш незалежної судової системи, що стосується організаційної, функціональної та особистої незалежності судів [2].

Цифровий розвиток в Данії був повільним протягом багатьох років. Звичайний лист довгий час вважався єдиним «безпечним засобом пересилання» юридичних документів у цивільних і кримінальних справах. До 2013 року За-

кон Данії про адміністративну юстицію (Danish Administration of Justice Act) [3] вимагав оригінального підпису на найважливіших юридичних документах, що, наприклад, перешкоджало спілкуванню із судом електронною поштою та надсилати документи у вигляді прикріпленого файлу. Лише у 2013 році було скасовано вимогу підпису на важливих судових документах [2]. Отже, суди отримали можливість не використовувати практику, коли термінові документи необхідно було надсилати до суду по факсу і лише з підписом, за умови, що вони згодом будуть надіслані в оригінальній формі звичайною поштою.

Починаючи із 2018 року у сфері цивільного права судова адміністрація Данії досягла значного прогресу щодо цифрового розгляду справ. Це стало можливим із створенням платформи «sagsportalen» [4]. Її створення вважається однією із найважливіших подій у датському цивільному процесуальному праві після прийняття Закону Данії про відправлення правосуддя, який набув чинності більше 100 років тому.

Отже, у Данії відносно велика кількість завдань у судах наразі оцифрована. Запровадження онлайн-платформи sagsportalen у 2018 році та нової бази даних прецедентного права, яка була запущена у 2022 році, а також нові ініціативи сприяють розвитку цифрової системи судів цивільної спеціалізації, у тому числі щодо розгляду та вирішення адміністративних справ. Цифровізація менш розвинена, коли йдеться про кримінальне судочинство.

Судова система Естонії складається з трьох інстанцій. Першою інстанцією є окружні та адміністративні суди, другою є окружні суди, а третьою інстанцією є Верховний суд. Окружні, адміністративні та окружні суди фінансуються Міністерством юстиції. Адміністративні та окружні суди разом з апеляційним судом управляються як Міністерством юстиції, так і Радою з управління судами. Верховний суд функціонує як незалежна установа. Крім того, Верховний суд несе відповідальність за забезпечення належного функціонування адміністративних органів судової системи [2].

Уряд Естонії неодноразово наголошував на важливості та зв'язку між цифровізацією та недавнім історичним минулим. Незалежність у 1991 році багато хто розглядає як можливість розпочати цифровізацію державного управління «з нуля». У 1994 році 1 відсоток ВВП було виділено на державне фінансування ІТ в Естонії і він зберігався в наступні роки [5]. Все це

сприяло гігантському стрибку вперед у розвитку державного сектора, заснованого на ІТ.

Загальнодержавна програма розвитку ІТ-інфраструктури була запущена в 1996 році. Цифровий підпис E-ID було створено в 2002 році, і сьогодні все населення використовує e-ID-картку, яку можна використовувати для входу в Естонську систему електронних файлів [6].

Першою інформаційною системою, яку використовували всі суди Естонії, була так звана система KOLA, яку почали використовувати в 2001 році [2]. Через KOLA суди могли, серед іншого, оприлюднювати судові рішення. Тоді ж прокуратура також почала використовувати свою інформаційну систему KRMR [7]. До 2006 року потреби судової системи в інформаційних технологіях зросли. У результаті на початку 2006 року була введена в експлуатацію нова інформаційна система KIS [8]. Мета KIS полягала не просто в тому, щоб бути базою даних для судових рішень, але KIS мав стати інструментом для суддів та судових службовців, який робить судові процеси більш ефективними. У KIS були зареєстровані всі електронні документи цивільного та адміністративного судочинства, а також відскановані та зареєстровані всі паперові документи. У 2014 році була реалізована нова платформа KIS2, яка є новою версією KIS [2]. В Естонії всі судові процеси оцифровані і до них можна отримати доступ через систему e-File. Рішення всіх судів публікуються на веб-сайті Riigi Teataja [9], де є повна форма пошуку.

Отже, завдяки продуманій державній політиці та спрямуванню фінансування в ІТ-індустрію, Естонія протягом багатьох років вважається цифровим лідером серед країн Північної Європи та Балтії. Це також стосується використання цифрового обладнання в судах.

Судова система Фінляндії є трикомпонентною. Першою інстанцією є окружний суд, другою інстанцією є апеляційний суд, третьою інстанцією є Верховний суд. Фінляндія має вісім адміністративних судів і Вищий адміністративний суд. Інші спеціальні суди включають Трудовий суд, Ринковий суд, Страховий суд і Високий суд з імпичменту. Адміністративний суд переважно базується на письмовій процедурі, але в окремих випадках організується усна процедура. Основи судової системи закладені в Конституції Фінляндії. Конституцією також передбачено, що Фінляндія повинна мати трирівневу систему із загальними судами, адміністративними судами та можливістю заснову-

вати спеціальні суди. Центральне управління судами здійснюється Міністерством юстиції [2].

Щодо процесу цифровізації, Фінляндія надала безкоштовний доступ до прецедентного права в низці баз даних ще з 1981 року. До 1990 року персональні комп'ютери, а також інші типи цифрового обладнання були впроваджені в адміністративну роботу в судах. У цивільних судах система TUOMAS була введена в 1993 році і хоча персональні комп'ютери були введені рано, кримінальні суди почали діджиталізуватися лише з 1997 року [10; 11].

На сучасному етапі в Фінляндії використовуються дві ІТ-системи у судовій системі – АІРА та НАІРА. Система АІРА [12] – це інтеграційна система управління справами та документами, яка використовується в загальних судах і органах прокуратури, яка спрямована на переведення загальних судів на повністю цифрову та безпаперову роботу. Система є новаторською в тій мірі, що робота судів підтримується новою інформаційною системою, яка в цифровому вигляді виконує всі функції, що пов'язані з судовим провадженням – від моменту відкриття провадження до вирішення та архівування справи. Система також забезпечує міждержавну цифрову співпрацю з іншими органами влади.

Система НАІРА [13] – це система управління справами та документами, яка зараз використовується в адміністративних судах Фінляндії. Система дозволяє користувачам подати апеляційну скаргу чи заяву з поясненнями та, наприклад, відповісти на запит про проведення слухання, надісланий судом. Суд також може надсилати свої рішення за допомогою системи. Перші кроки до цифровізації діяльності судів було зроблено влітку 2018 року із запровадженням електронних сервісів для громадян та ФОП. До 2021 року система НАІРА була повністю впроваджена в судах [2].

Отже, з 1980-х років суди Фінляндії використовували низку електронних платформ для розгляду справ. Тому серед країн Північної Європи та Балтії вона має найдавнішу історію цифровізації судів. Завдяки впровадженню нового порталу розгляду справ АІРА для звичайних судів і НАІРА для адміністративних судів Фінляндія зробила значний крок вперед у цифровізації судів. Після спалаху COVID-19 у Фінляндії спостерігається збільшення використання віддалених цифрових відеоз'єднань у залах суду.

Судова система в Ісландії є тривірневою. Першою інстанцією є окружні суди, де почи-

наються всі судові процеси в Ісландії. По всій країні розташовано вісім окружних судів [14]. Друга інстанція – апеляційний суд. Рішення окружного суду можуть бути оскаржені до апеляційного суду, якщо застосовуються особливі умови. Судову адміністрацію було створено в 2018 році. Це державне агентство керує адміністративною роботою судів і представляє їхні інтереси перед урядом, ЗМІ та іншими сторонами [2; 15].

У Ісландії з початку 90-х років в судах почали використовувати персональні комп'ютери. Однак у залах судових засідань не було запроваджено цифрових систем розгляду справ, а комп'ютери використовувалися лише для складання рішень. З 2010 року комп'ютери та відеопроєктори почали використовуватися під час судових засідань. В Ісландії станом на початок 2021 року немає порталу розгляду справ для судових документів, однак можна надіслати документи до суду за допомогою безпечного підключення до сервера (SignetTransfer). Цю можливість можна використовувати для надсилання документів до всіх судів усіх трьох інстанцій за допомогою віртуального ідентифікатора. Після COVID-19 Центральна судова адміністрація почала працювати над проектом цифровізації в судах Ісландії [2].

Отже, Ісландія є єдиною із досліджених країн Північної Європи та Балтії, яка наразі не має порталу для розгляду судових справ. Однак суди добре оснащені всіма видами технологічного обладнання. Також є можливість безпечно подавати документи в електронному вигляді. Відеоконференції широко почали використовувати під час пандемії COVID-19.

**Висновки.** Проведений аналіз надав можливість оцінити, як окремі країни працюють із цифровими системами для фундаментальних змін у відправленні правосуддя. Загалом можна констатувати, що цифровізація судової системи допоможе зробити розгляд справ у судах більш ефективним. Адже це прискорює процес, оскільки звичайна пошта більше не використовується, що зменшує адміністративне навантаження для судів, а також для користувачів судових послуг (приватних підприємств, уряду та приватних осіб). Однак не всі країни цей процес проходили і проходять однаково.

Естонія протягом багатьох років була піонером цифрового адміністрування, що позитивно вплинуло на цифровий розвиток судів. У Данії в цивільних судах запроваджено систему, яка передбачає повну автоматизацію письмової

частини судового провадження цивільного судочинства. Щодо цифровізації кримінального судочинства, Данія все ще значно відстає. У цій країні створена база даних прецедентного права, яка стала повністю функціональною у 2022 році, однак основна сфера її застосування – цивільне судочинство.

Фінляндія має найдавнішу історію щодо цифровізації судів. Нещодавно були запроваджені дуже амбітні системи обробки справ АІРА та НАІРА, які значно вдосконалили цифрову роботу в судах. В Ісландії досі немає порталу для безпечного розгляду справ, хоча деякі документи надсилаються до суду в електронному вигляді. Окремі суди мають власні бази даних прецедентного права, але в цілому Ісландія є найменш розвиненою країною у сфері цифровізації судового процесу і діяльності суду.

З вище наведеного стає очевидним, що жоден суд навіть не наблизився до впровадження повністю автоматизованих процесів, які могли б замінити звичайного фізичного суддю комп'ютером. Щодо здійснення правосуддя сумнівів немає, робота в суді має специфічний характер, що ускладнює автоматизацію процесів на відміну від стандартної адміністративної роботи. Тому це питання потребує подальшого вивчення.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Douglas Engelbart. Internet Hall of Fame, 2022. URL: <https://www.internethalloffame.org/inductee/douglas-engelbart/>
2. Digitization at the courts. Nordic Council of Ministers, 2021. URL: <https://pub.norden.org/temanord2022-518/temanord2022-518.pdf>
3. Danish Administration of Justice Act. Imolin, 2022. URL: [https://www.imolin.org/doc/amlid/Denmark\\_Administration\\_of\\_Justice\\_Act.pdf](https://www.imolin.org/doc/amlid/Denmark_Administration_of_Justice_Act.pdf)

#### Дрозд О.Ю., Сорока Л. ЦИФРОВІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА КРАЇН ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ ТА БАЛТІЇ

У статті проаналізовано досвід чотирьох країн (Данія, Естонія, Фінляндія та Ісландія) Північної Європи та Балтії щодо цифровізації судового процесу та адміністрування судів. Визначено їх судову систему та особливості проведення реформування у напрямку оцифрування діяльності судів. Констатовано, що цифровізація судової діяльності у кожній із вказаних країн має свої особливості. Виявлено, що Естонія протягом багатьох років була піонером цифрового адміністрування, що позитивно вплинуло на цифровий розвиток судів. У Данії в цивільних судах запроваджено систему, яка передбачає повну автоматизацію письмової частини судового провадження цивільного судочинства. Щодо цифровізації кримінального судочинства, Данія все ще значно відстає. У цій країні створена база даних прецедентного права, яка стала повністю функціональною у 2022 році, однак основна сфера її застосування – цивільне судочинство. Уточнено, що Фінляндія має найдавнішу історію щодо цифровізації судів. Нещодавно були запроваджені дуже амбітні системи обробки справ АІРА та НАІРА, які значно вдосконалили цифрову роботу в судах. Виявлено, що в Ісландії досі немає порталу для безпечного розгляду справ, хоча деякі документи надсилаються до суду в електронному вигляді. Окремі суди мають власні бази даних прецедентного права, але в цілому Ісландія є найменш розвиненою країною у сфері цифровізації судового процесу і діяльності суду. Зроблено висновок, що жоден суд з проаналізованих країн ще не наблизився до впровадження повністю автоматизованих

4. Digitalisering af civile retssager ved domstolene. Horten Advokatpartnerselskab, 2018. URL: <https://www.horten.dk/viden/artikler-2018/digitalisering-af-civile-retssager-ved-domstolene>

5. Estonia Recent Economic Developments. International Monetary Fund, 1996. URL: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/1995/040/article-A001-en.xml>

6. This is the story of the world's most advanced digital society. e-Estonia, 2022. URL: <https://e-estonia.com/story/>

7. e-Justice. FACTSHEET, 2023. URL: <https://e-estonia.com/wp-content/uploads/2020mar-facts-a4-v04-e-justice.pdf>

8. Court Information System. Center of registers and Information System, 2023/ URL: <https://www.rik.ee/en/international/court-information-system>

9. Riigi Teataja. Tere Tulemast Riigi Teataja võrguväljaandes! Euroopa Liit, 2022. URL: <https://www.riigiteataja.ee/index.html>

10. Electronic tools for criminal justice in finland – best practice case. E-tools for criminal case management within selected EU Member States, 2022. URL: [https://www.dadinternational.org/images/PDF/4\\_Finland.pdf](https://www.dadinternational.org/images/PDF/4_Finland.pdf)

11. Aaltonen, Iina, Jari Laarni and Karo Tammela. Envisioning e-Justice for Criminal Justice Chain in Finland. Electronic Journal of e-Government Volume 13 Issue 1 2015. Pp. 56-66.

12. Finnish Legal Register Centre chooses TietoEVRY to digitalize case management for courts and prosecutors. Tietoevry, 2022. URL: <https://www.tietoevry.com/en/newsroom/all-news-and-releases/other-news/2021/09/finnish-legal-register-centre-chooses-tietoevry-to-digitalize-case-management-for-courts-and-prosecutors4/>

13. The Legal Register Centre selects Innofactor as the provider of the HAIPA system. Innofactor, 2022. URL: <https://www.innofactor.com/news-archive/2018-03-16-the-legal-register-centre-selects-innofactor-as-the-provider-of-the-haipa-system/>

14. District Courts of Iceland. Héraðsdómstólar, 2022. URL: <https://www.heradsdomstolar.is/en/>

15. The Judicial System in Iceland. Government of Iceland, 2021. URL: <https://www.government.is/topics/law-and-order/the-judicial-system-in-iceland/>

процесів, які могли б замінити звичайного фізичного суддю комп'ютером. А консервативність судової системи – ускладнює автоматизацію процесів на відміну від стандартної адміністративної роботи.

**Ключові слова:** суд, цифровізація, судова система, адміністрування, платформи, ІТ-системи.

**Drozd O.Yu., Soroka L. DIGITALIZATION OF ADMINISTRATIVE JUDICIARY IN THE COUNTRIES OF NORTHERN EUROPE AND THE BALTIC**

The article analyzes the experience of four countries (Denmark, Estonia, Finland and Iceland) of Northern Europe and the Baltics regarding the digitalization of the judicial process and court administration. Their judicial system and peculiarities of reformation in the direction of digitalization of court activities are determined. It was established that the digitalization of judicial activity in each of the specified countries has its own characteristics. It has been found that Estonia has been a pioneer in digital administration for many years, which has had a positive impact on the digital development of courts. In Denmark, a system has been introduced in the civil courts, which provides for the complete automation of the written part of the civil court proceedings. Denmark is still far behind in the digitization of criminal justice. In this country, a database of case law has been created, which became fully functional in 2022, but its main field of application is civil justice. It has been clarified that Finland has the oldest history of digitalization of courts. Recently, the very ambitious AIPA and HAIPA case processing systems have been introduced, which have significantly improved digital work in the courts. It found that Iceland still does not have a secure case portal, although some documents are sent to court electronically. Individual courts have their own databases of case law, but in general Iceland is the least developed country in the field of digitization of the judicial process and court activities. It was concluded that no court from the analyzed countries has yet come close to implementing fully automated processes that could replace the usual physical judge with a computer. And the conservatism of the judicial system makes it difficult to automate processes in contrast to standard administrative work.

**Key words:** court, digitalization, judicial system, administration, platforms, IT systems.